

ANALYS/REPORTAGE

Sprickan mellan Hamas och Muslimska brödraskapet

Björn Brenner

Hamas har ofta beskrivits som Muslimska brödraskapets avdelning i de palestinska områdena. Den bilden stämmer ganska väl med hur de båda gruppernas förhållande till varandra såg ut under 1980- och 90-talet, vid tiden för Hamas bildande. Sedan dess har dock relationerna förändrats avsevärt och i dag finns inte så mycket kvar av de ursprungliga banden. Det menar Björn Brenner, forskare vid Försvarshögskolan, som studerat Hamas på nära håll under flera års tid och intervjuat dess ledare på plats i Gaza.

När Muslimska brödraskapet kom till makten i Egypten 2013 trodde Hamasledarna i Gaza att också deras stora stund var kommen. Portarna till omvärlden skulle slås upp och Israels blockad av Gazaremsan skulle äntligen brytas. Som ett första steg i denna utveckling förväntade sig Hamas att det nya islamiststyrda Egypten skulle öppna gränsövergången i Rafah. I Gaza talades det om att en frihandelszon skulle upprättas i området och att situationen för de nära två miljoner invånarna skulle förbättras avsevärt.

Efter en turbulent tid i Egypten, den så kallade arabiska våren, hade till slut Mubarak-regimen störtats och det tidigare förbjudna Brödraskapet vunnit egyptiernas tillit i allmänna val. Det var första gången i arabvärlden som islamister hade kommit till makten via demokratiska medel. Eftersom Brödraskapet var Hamas moderrörelse och ideologiska förgrundsgestalt var förväntningarna stora också bland Gazaborna.

I tumultet som uppstod under den egyptiska revolutionen hade Hamasrörelsen dessutom hjälpt Brödraskapet med att frita flera av

dess medlemmar, som suttit inlåsta i Mubarak-regimens fångelser. Därmed var Egyptens nye president Muhammad Mursi, sett ur Hamas perspektiv, inte bara en ideologisk frände och muslimsk broder, han var också skyldig dem en gentjänst.

Efterhand skulle det dock visa sig att det nya Egyptens förhållande till Hamas och Gazaremsan i stort inte skulle förändras nämnvärt under Mursis styre. Visserligen ägde ett publikt omfamnande rörelserna emellan rum, med uttalanden på båda sidor om en ljus framtid, men i praktiken skedde nästan ingenting. Vid gränsövergången i Rafah utökades öppettiderna, men bara med några få extra timmar per månad. De uteblivna eftergifterna från Egyptens sida förvånade och irriterade bröderna i Gaza.

Det närmaste Hamasledarna skulle komma ett förverkligande av sina drömmar var att bli inbjudna till en te-stund tillsammans med den nye presidenten i presidentpalatset i Kairo. Utåt avfärdade talespersoner för Hamas tidningarnas spekulationer om att en spricka hade uppstått mellan de två grupperna. I offentliga sammanhang sade Hamas sig ha full förståelse för att president Mursi i dagsläget var begränsad av sin ämbetsroll när det gällde vilka eftergifter han kunde göra gentemot Hamas. Förändringarna skulle komma gradvis. Bakom kulisserna i Gaza var däremot tongångarna annorlunda. Högt uppsatta Hamasmedlemmar uttryckte sin stora irritation över ”sveket” från moderrörelsen.

Efterhand blev det uppenbart för alla att Brödraskapet i sin regeringsställning i Egypten nästan uteslutande fokuserade på inrikesförhållanden. Gaza skulle förbli lågt prioriterat. När detta stod klart för Hamasledarna blev de i det närmaste ursinniga. Anhängare till Hamas hade alltid varit särskilt stolta över organisationens ideologiska och organisatoriska ursprung i det egyptiska Muslimska brödraskapet. Medlemmar i Brödraskapets moderorganisation betraktades ofta som litet finare och litet mer sofistikerade än lantisarna i Gaza.

Hamas tvingades efter de negativa erfarenheterna av Mursi dra en smärtsam slutsats: visserligen delade Hamas och Muslimska brödraskapet samma ideologiska och religiösa ursprung, men där slutade också deras samhörighet. Den starka lojalitet som Hamas hade trots förelåg mellan grupperna fanns uppenbarligen inte längre kvar.

Muslimska brödrskapet har en lång tradition av närvaro i de palestinska områdena. På 1970-talet återvände den muslimske brodern Ahmad Yassin till Gaza efter koranstudier i Kairo och startade då Brödrskapets första förening där. Yassins islamiska förening predikade palestinsk enighet i islams namn, men tog helt avstånd från våldsbejakande aktivism, åtminstone i öppna fora.

Föreningen inriktade sig i stället på humanitär hjälpverksamhet i Gazas många och behövande flyktingläger. Yassins ovilja att ansluta sig till PLO:s väpnade kamp var något som fångade israelernas intresse. Yassin var också starkt kritisk till den sekulära och pan-arabiska ideologi som PLO stod för. Ur Israels perspektiv var Yassins förening vid den tiden en välkommen motvikt inom det palestinska lägret, något man kunde använda för egna politiska syften. Så medan försöken att bekämpa PLO fortsatte med oförminskad styrka på Västbanken, började israelerna att parallellt försöka uppmuntra Yassin till att ytterligare bygga ut sin islamiska verksamhet i Gaza.

Vid slutet av 1980-talet, omkring tiden för den första intifadan, upphörde Israel med sitt stöd till islamiseringen av Gaza. När intifadan bröt ut kunde Yassin inte längre stå emot trycket från de andra palestinska grupperna, utan gick då med på att även hans förening skulle delta i den väpnade kampen mot Israel. I och med detta bytte Gazas islamiska förening både verksamhetsinriktning och namn – och på så sätt uppstod ”Den islamiska motståndsrörelsen”, på arabiska förkortat HAMAS.

I Hamas stadgar från 1988 står det uttryckligen att gruppen är ”Muslimska brödrskapets gren i Palestina”. Det råder alltså inget tvivel om vilken ideologisk och organisatorisk bakgrund Hamas har. Detta innebär som sagt inte att dessa nära kopplingar mellan Hamas och Brödrskapet har förblivit vad de en gång var. Politiska grupper i allmänhet befinner sig i ständig förändring och utveckling och detta gäller även Hamas. Mycket har hänt sedan den första intifadans revolutionära yra fram till det komplicerade politiska läge som råder i dagens Mellanöstern.

Hamasledarna säger fortfarande att de ser positivt på sina kopplingar till Brödrskapet, men menar att dessa band nuförtiden är mer historiska än operativa, även om de själva hade önskat att de förblivit starkare än vad som i dag är fallet. När det gäller Brödrskapets ideologi säger Hamasledarna också att de fortfarande

delar den fullt ut, men att Hamas alltid tar sig rätten att ha sin egen, fristående, tolkning av de religiösa skrifterna. Samma fria tolkningsprincip som alltid gällt fortsätter att råda för Hamas: islam skall kontinuerligt omtolkas för varje ny tidsepok så att religionen alltid passar in i det moderna samhället.

Hamas nya och svalare relation till Brödraskapet återspeglas bland annat i de nya stadgar som gruppen presenterade i maj 2017. Till skillnad från den tydligt stipulerade tillhörigheten till Brödraskapet i de tidigare stadgarna, omnämns nu inte någon samhörighet mellan grupperna över huvud taget. I stället framhåller Hamas på ett ännu tydligare sätt sin självständighet i förhållande till andra islamiska organisationer. Hamas gör i detta dokument också en avgränsning när det gäller sin politiska inriktning till att bara gälla den palestinska arenan.

Det finns i dag naturligtvis även ett politiskt syfte för Hamas med att distansera sig från Brödraskapet. Gazas enda livsnerv och livlina till omvärlden är gränsövergången i Rafah. Hamas söker nu därför desperat, om än i det tysta, att bygga bättre relationer med den nya och starkt brödraskapsfientliga Sisi-regimen i Egypten, ett land där det i dag råder förbud mot alla former av samröre med Muslimska brödraskapet. För att uppnå ett sådant närmande med Sisi är Hamas beredda till mycket långtgående eftergifter. Således, mot bakgrund av de senaste årens utveckling, kommer sannolikt avståndet mellan Hamas och Brödraskapet fortsätta att öka också framöver.

***Björn Brenner** är fil. dr och Mellanösternforskare vid Försvarshögskolan. Hans forskning har bland annat handlat om hur islamistiska grupper som kommer till makten med demokratiska medel sedan kommit att styra i praktiken. Hans senaste bok Gaza Under Hamas (I.B. Tauris Publishers) är en av 2017 års finalister för det brittiska bokpriset Palestine Book Awards.*